

**Strategija zagovaranja -
promocije “Razumijevanja
pristupa invalidnosti zasnovanom
na ljudskim pravima“ koalicija
OOSI 2018.-2021.**

Sadržaj

1. Uvod u dokument.....	3
2. Metodologija izrade Strategija zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021.....	3
3. O koalicijama koje su kreirale i implementirat će Strategiju	5
4. Zašto odabir tematskih oblasti <i>Položaj mladih osoba sa invaliditetom</i> i <i>Kvalitetno obrazovanje sa naglaskom na implementaciju člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom</i>	7
5. Određivanje Strateških pravaca Javnog zagovaranja	9
6. Strateški ciljevi	10
6.1 Opis strateških ciljeva.....	12
7. Ciljne grupe zagovaranja	15
8. Monitoring izvršenja Strategije zagovaranja	16

1 Strategija zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021.

Kratice

BiH – Bosna i Hercegovina

BH – Bosanskohercegovačko

OCD – Organizacije civilnog društva

OOSI – Organizacije osoba sa invaliditetom

OSI – Osobe sa invaliditetom

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

RS – Republika Srpska

KS – Kanton Sarajevo

HNK – Hercegovačko-neretvanski kanton

NVO – Nevladine organizacije

UN CRPD – UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

UN – Ujedinjene nacije

1. Uvod u dokument

Osnovni cilj dokumenta Strategija zagovaranja - promocije "Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima" koalicija OOSI 2018.-2021. je definisati strateške pravce i ciljeve koji će se nastojati dostići u navedenom periodu, te takođe utvrditi operativni plan zagovaranja sa pripadajućim mjerama i indikatorima. Koalicije okupljene oko MyRight-a već su dugi niz godina vidljive unutar javne scene koja se bavi pitanjima osoba sa invaliditetom i kao takve su postigle i značajne rezultate. Strateški pristup kreiranju budućih aktivnosti je već involviran u temelje rada koalicija, posebno kada se govori o njihovim zajedničkim aktivnostima, i ovaj dokument samo slijedi tu praksu.

Od posebnog je značaja da proces participativnog kreiranja strateškog plana daje i osjećaj vlasništva nad samim procesom ali i rezultatima koje se ostvare te kao takav u značajnoj mjeri doprinosi i njegovoj lakšoj implementaciji. Upravo rezultati postignuti kroz prethodne strateške planove, posebno *Strategiju kampanje javnog zagovaranja 2015.-2017.* su i jedan od razloga zašto strateško planiranje, a tim i ovaj dokument, zauzima značajno mjesto u sveukupnim zajedničkim aktivnostima koalicija.

2. Metodologija izrade Strategije zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima koalicija OOSI 2018.-2021.“

Rukovodeći se starom maksimom da „ono što funkcioniše i ne treba mnogo mijenjati“ i sam proces izrade ovoga dokumenta je bio na tragu prijašnje metodologije izrade. Generalno govoreći on se odvijao u više usko povezanih faza.

I faza: Preliminarni dogovori unutar Koordinacionog savjeta

Koordinacioni savjet je savjetodavno i koordinirajuće tijelo programa MyRight, koje daje stručnu i profesionalnu podršku odvijanju MyRight programa, te omogućava koalicijama i partnerskim organizacijama učešće i uticaj na kreiranje MyRight programa. Već od samog osnivanja koalicija i njihovog čvršćeg povezivanja kroz aktivnosti koje je MyRight na razne načine podržavao, bilo je važno da postoji tijelo koje će biti neka vrsta pokretača inicijativa i koje će analizirati postojeće stanje te na osnovu toga i predlagati aktivnosti članicama koalicija i partnerskih organizacija, kao zajedničke aktivnosti.

Koordinacioni savjet MyRight programa 2018.-2021. osigurava poštovanje položaja i potreba koalicija i partnerskih organizacija, te predstavlja ciljeve programa MyRight pred članicama koalicija i ostalim zainteresovanim stranama.

Koordinacioni savjet MyRight programa 2018.-2021. čine predstavnici programskog odbora i programskog tima.

U okviru procesa izrade Strategije zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021. predstavnici koalicija i partnerskih organizacija, okupljenih u Koordinacioni savjet, održali su više preliminarnih sastanaka analizirajući ključne tačke i probleme unutar pokreta osoba sa invaliditetom, i shodno tome potrebe za aktivnostima prevashodno u polju zagovaranja. Naravno, osnova za diskusiju su bili ključni dokumenti kao što su:

- ✓ UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
- ✓ Alternativni izvještaj o provođenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom UN u BiH
- ✓ Opšti komentari Komiteta za prava osoba sa invaliditetom UN
- ✓ Analize drugih organizacija koje se bave pitanjima osoba sa invaliditetom i njihova implementacija u praksi.

Takođe su vrlo značajan resurs bila i iskustva sa terena svih članova koalicije i njihovo viđenje problema sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom kao i implementacija UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Kao rezultat ovih sastanaka iskristalisale su se dvije tematske oblasti, vrlo usko povezane:

- *Položaj mladih osoba sa invaliditetom*
- *Kvalitetno obrazovanje sa naglaskom na implementaciju člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom*

II faza: Zajednička radionica predstavnika koalicija održana 3. i 4. jula u Sarajevu na temu izrade Strategije

Osnovna karakteristika radionice je bila njena konkretnost kao i otvorenost pokazana od strane učesnika. Na početku radionice prihvaćene su obje tematske oblasti te su se unutar njih kreirala ključna pitanja (strateški pravci), strateški ciljevi i pripadajući indikatori, te operativni plan zagovaranja koji uključuje mjere i procesne indikatore.

I ovaj put je konsenzus kao metoda odlučivanja istaknut u prvi plan prevashodno zbog zajedničkog osjećaja vlasništva nad procesom i samim strateškim planom a posljedično i brže i efikasnije implementacije svega što je dogovoreno.

III faza: Prenosnje inputa dobijenih kroz radionicu u konkretan dokument pod nazivom Strategija zagovaranja - promocije „Razumjevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021.

Izrada nacrtu Strateškog plana zagovaranja podrazumijevala je prenošenje inputa dobijenih tokom prve dvije faze u konkretan dokument Strateškog plana. Uz konsultantsku pomoć, doručeni su i finalizirani inputi, a važno je reći da je i finaliziranje Strateškog plana bilo transparentno uz mogućnost svih predstavnika koalicija da daju dodatne inpute.

3. O koalicijama koje su kreirale i koje će implementirati Strategiju

Ovdje je predstavljen kratki opis svake od koalicija, njihove najznačajnije aktivnosti te istorijat. Ono što je važno istaći je da ove koalicije uz podršku MyRight-a zajednički rade već dugi niz godina istovremeno jačajući i sebe ali i kroz zajedničke aktivnosti i ono što se danas naziva pokretom osoba sa invaliditetom. Od posebnog značaja su njihove aktivnosti rađene kroz projekat *Prema implementaciji Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom* - osnaživanje osoba sa invaliditetom u BiH čiji je jedan od krajnjih produkata bilo i kreiranje Alternativnog izvještaja o provođenju UN Konvencije o ljudskim pravima.

Provođenje kampanje „Ponosni na sebe“ u kojoj je upravo kreiranje strateškog plana bila jedna od referentnih tačaka je dalo dodatni impuls zajedničkom osnaživanju.

Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom Grada Bijeljine „KOLOSI“

Koalicija je formirana u julu 2007. godine pod nazivom „Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom“ KOLOSI-BN, i u njenom sastavu je bilo deset udruženja. U 2013. godini zbog promjene statusa opštine Bijeljina u Grad Bijeljina promijenila je svoj naziv u „Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom Grada Bijeljine KOLOSI“.

Koalicija sada broji dvanaest udruženja od kojih je osam iz prvog sastava koalicije. Koalicija KOLOSI prevashodno je formirana sa ciljem da predstavnici udruženja koja je čine, na partnerskoj osnovi i jedinstven način djeluju prema izvršnoj i zakonodavnoj vlasti na nivou lokalne zajednice u zagovaranju za poštivanje ljudskih prava osoba sa invaliditetom. Ujedno, kroz program MyRight, zajedno sa ostalim koalicijama iz Bosne i Hercegovine, zajednički rade na poboljšanju položaja osoba sa invaliditetom u svim segmentima života i društva.

Koalicija svoj rad zasniva na Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom UN, koju je BiH ratifikovala 2010. godine, Politici u oblasti invalidnosti Bosne i Hercegovine, Ustavu Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, Strategiji za unapređenje društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj, Strategiji za razvoj Grada Bijeljina 2014.-2023. godinu, Programu društvenog razvoja Grada Bijeljina 2014.- 2018. godina, Sporazumu o saradnji između Grada Bijeljina i nevladinih organizacija i Lokalnom planu akcije u oblasti invalidnosti grada Bijeljine za 2015.- 2017. godinu.

Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom Hercegovačko-neretvanskog kantona/županije (HNK) „Zajedno smo jači“

Koalicija „Zajedno smo jači“ je osnovana u martu/ožujku 2011. godine kao nevladina, nepolitička, neprofitna i dobrovoljna mreža udruženja osoba sa invaliditetom i njihovih prijatelja, koja je osnovana radi zagovaranja ostvarivanja interesa i prava osoba sa invaliditetom.

Važna uloga koalicije kao jedinstvene forme očituje se kroz snažno zagovaranje u ostvarivanju prava OSI, promjenu odnosa društva prema OSI, i da se kroz osnaživanje osoba sa invaliditetom osnaže OOSI na lokalnoj i nacionalnoj razini.

Vizija koalicije je da se djelovanjem kroz zajedničku i osnaženu strukturu mreže/koalicije, udruženim snagama dođe do ostvarivanja prava i boljih uslova života pomenute populacije u HNK, pod motom: „Korak po korak do socijalne uključenosti“.

Aktivnosti koalicije su usmjerene na upotrebu UN konvencije o pravima OSI kao osnovne alatke za zagovaranje i poštivanje prava osoba sa invaliditetom. Koalicijske aktivnosti podrazumijevaju aktivnu saradnju sa predstavnicima lokalnih općinskih i kantonalnih vlasti i nevladinim organizacijama zainteresiranim za kreiranje politike na lokalnom nivou, ostvarivanjem što čvršće saradnje sa predstavnicima lokalnih vlasti da bi u konačnici imali usvojen nacrt Lokalnog akcionog plana u oblasti invalidnosti u HNK.

Cilj svih aktivnosti koalicije je stvaranje snažne zajedničke strukture, kako bi udruženim snagama kroz zajedničko djelovanje ostvarili prava OSI i došli do boljih uslova života pomenute populacije u HNK.

Koordinacioni odbor udruženja osoba sa invaliditetom Kantona Sarajevo

Koordinacioni odbor udruženja osoba sa invaliditetom Kantona Sarajevo (KOO KS) je neformalno koordinaciono tijelo udruženja osoba sa invaliditetom, sa područja Kantona Sarajevo, koji čini 9 organizacija osoba sa invaliditetom.

Koordinacioni odbor je osnovan u avgustu 1992. godine, dogovorom udruženja OSI, koje su tada djelovale na području grada Sarajeva, s ciljem da se koordiniraju aktivnosti udruženja OSI u ratnim uslovima.

Koordinacioni odbor je svoj rad prilagođavao promjenama koje su se dešavale u BiH društvu.

Sporazumom o radu i djelovanju Koordinacionog odbora udruženja osoba sa invaliditetom Kantona Sarajevo, koji je potpisan 2011. godine, utvrđeno je da KOO KS djeluje u cilju promoviranja, unapređivanja i zaštite prava i interesa udruženja osoba sa invaliditetom i njihovog članstva.

Sve aktivnosti KOO KS usmjerene su na povećanje socijalne uključenosti osoba sa invaliditetom, razvijanju međusobne saradnje udruženja OSI i građenju partnerskih odnosa sa institucijama vlasti.

Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom Tuzlanskog kantona

Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom Tuzlanskog kantona je neformalno koordinaciono tijelo organizacija osoba sa invaliditetom sa područja kantona, a koje su saglasne sa ciljevima i principima djelovanja koalicije iskazanih u izjavi o osnivanju čijim se zajedničkim djelovanjem osigurava unapređenje društvenog položaja osoba sa invaliditetom i realizuju aktivnosti koje za cilj imaju osiguravanje promjena koje će rezultirati povećanom uključenosti osoba sa invaliditetom u aktivnosti zajednice.

Koalicija je osnovana 2011. godine, a trenutno su članice koalicije organizacije iz pet opština Tuzlanskog kantona, a koalicija broji devet članica.

Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom regije Doboj

Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom (OOSI) regije Doboj, osnovana je kao "Koalicija/Neformalna grupa OOSI regije Doboj". Formirana je početkom 2007. godine sa ciljem da zajednički/koaliciono u partnerstvu sa drugim akterima rade na pronalaženju rješenja za poboljšanje uslova života osoba sa invaliditetom.

Djeluje na području 4 opštine/općine regije Doboj (Grad Doboj i Teslić iz RS-a i Doboj Jug, Doboj Istok iz FBiH). Ima usvojen Sporazum o radu sa ustanovljenim pravilima rada. Već osmu godinu realizujemo zajedničke projekte koji se odnose na sistemsko rješavanje pitanja invalidnosti kao i na promociju prava osoba sa invaliditetom u skladu sa Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom, Standardnim pravilima UN za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom i Agendom 22, Politikom u oblasti invalidnosti, Strategijama usvojenim u oba BiH entiteta, drugim pozitivnim međunarodnim i domaćim dokumentima i zakonskim propisima.

Tekstovi o koalicijama preuzeti sa web stranice MyRight BiH (<http://www.myright.ba/>)

4. Zašto odabir tematskih oblasti *Položaj mladih osoba sa invaliditetom i Kvalitetno obrazovanje sa naglaskom na implementaciju člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom?*

Kao što je već spomenuto u pripreмноj fazi, a što je i potvrđeno kroz samu radionicu, koalicije su odabrale da osnovne tematske oblasti u kojima će se voditi procesi zagovaranja u sljedećem periodu budu:

- a) Položaj mladih osoba sa invaliditetom*
- b) Kvalitetno obrazovanje za osobe sa invaliditetom sa naglaskom na implementaciju člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom*

Položaj mladih osoba sa invaliditetom

Općenito govoreći, pitanje mladih je posljednjih godina u Bosni i Hercegovini postalo jedna od gorućih tema. Nemogućnost pronalaska posla, odlazak u inostranstvo koje već poprima razmjere epidemije, obrazovni sistem koji reprodukuje kadar koji nije sposoban da odgovori tržišnim zahtjevima, su samo neki od najuočljivijih problema općenito mlade populacije. U takvom okruženju položaj mladih osoba sa invaliditetom postaje još teži, a rješenja sve dalja.

Rasprave koje su vođene tokom procesa strateškog planiranja su potencirale neka od pitanja na koje je neophodno tražiti odgovor. Pitanje kako okolina percipira mlade osobe sa invaliditetom, i što je još možda važnije na koji način same mlade osobe sa invaliditetom percipiraju sebe i svoje mogućnosti unutar ovakvog okruženja je svakako jedno od njih. Nezaobilazna tema je svakako i pitanje podrške porodice mladih osoba sa invaliditetom, na koji način se porodica usmjerava i podržava u procesima uključivanja mladih osoba sa invaliditetom u društvene tokove Bosne i Hercegovine. I naravno, usko vezano za pitanja mladih osoba sa invaliditetom je svakako pitanje i obrazovnog procesa i svih prepreka, a one

su mnogobrojne, koje onemogućuju da se u svojoj potpunosti ostvari pravo na jednake mogućnosti za obrazovanje. Tu je i nezaobilazno pitanje rodne ravnopravnosti, pri čemu se prije svega misli na mlade djevojke koje su sa invaliditetom i njihov status i prilike koje im daje društvo.

Svakako jedna od temeljnih premisa kojom su se vodile članice koalicija prilikom odabira ove tematske oblasti je činjenica da i pokretu osoba sa invaliditetom, ali i cjelokupnom BH društvu jeste potreban novi impuls koji upravo mogu dati mladi. A da bi došlo do toga potrebno je raditi za mlade osobe sa invaliditetom i raditi sa mladim osobama sa invaliditetom kako bi što je moguće ranije dobili priliku da budu vrijedan i integralan dio BH društva.

Kvalitetno obrazovanje za osobe sa invaliditetom sa naglaskom na implementaciju člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

UN Konvencija je kroz član 24 posebno apostrofirala pitanje sveukupnog obrazovanja osoba sa invaliditetom. Ratifikacijom UN Konvencije i Bosna i Hercegovina je prihvatila kako je u UN Konvenciji navedeno da „države potpisnice priznaju pravo osoba sa invaliditetom na obrazovanje. S ciljem ostvarivanja ovog prava bez diskriminacije i na osnovu jednakih mogućnosti, države potpisnice osiguravaju inkluzivni sistem obrazovanja na svim nivoima, kao i cjeloživotno obrazovanje“.

Nažalost, kao i u mnogim drugim sferama života, i u obrazovnom procesu implementacija UN Konvencije se suočava sa brojnim teškoćama i nerazumijevanjem. Dodatni teret predstavlja i ekonomska situacija u Bosni i Hercegovini koja umnogome ograničava potpunu implementaciju, a u mnogim situacijama predstavlja i dobar izgovor za nedjelovanje institucija sistema.

Podsjetimo se što je Alternativni izvještaj rekao o obrazovnom procesu: *„Drastični primjeri diskriminacije i isključivanja iz procesa obrazovanja najočigledniji su kod djece i osoba s fizičkim invaliditetom, a u najvećem broju redovnih škola arhitektonske barijere nisu otklonjene. Uslijed nedostatka tumača znakovnog jezika i drugih pomagača u nastavi, kao i uslijed nedostatka literature na Brajevom pismu ili u drugim tehnikama dostupnim za slijepe i slabovidne osobe, kod osoba sa invaliditetom sa senzornim smetnjama sužen je spektar zanimanja za koja se mogu obrazovati na srednjoškolskom nivou. Jednako tako su iz inkluzivne nastave isključena djeca i mladi s intelektualnim poteškoćama i u autističnom spektru, te su osuđeni na segregaciju, od vrtića pa do kraja školovanja.*

Ne postoje jasna zakonska određenja kojima se obavezuju institucije vlasti da osiguraju potrebne udžbenike i nastavna učila u odgovarajućim tehnikama i formatima (Brajevo pismo i uvećani tisak, pojednostavljen tekst), različita tiftotehnička i druga pomagala, te asistente/ce u nastavi, tumače znakovnog jezika i slično, što za posljedicu ima značajnu isključenost osoba sa invaliditetom iz procesa obrazovanja na svim nivoima. Međutim, i tamo gdje postoje zakonska rješenja ona su nepotpuna jer ne navode sankcije za nepoštivanje zakonom predviđenih mjera“.

Već ovaj isječak iz Alternativnog izvještaja dovoljno ilustrira težinu problema sa kojima se osobe sa invaliditetom suočavaju u obrazovnom procesu. Dodatni teret predstavljaju i različiti pristupi rješavanju ovih problema koji, nažalost, dolaze i od međunarodnih donatorskih

organizacija, i koji umnogome doprinose nekoj vrsti konfuzije. Ovo je samo dio razloga zbog čega su koalicije upravo obrazovni proces osoba sa invaliditetom označile kao jednu od

tematskih oblasti u kojima je neophodno urgentno djelovati. Koalicije okupljene oko MyRight-a u najvećoj mjeri čine organizacije koje čine osobe sa invaliditetom i kao takve imaju obavezu, ali i legitimitet da se uključe u rješavanje ovoga pitanja.

5. Određivanje Strateških pravaca javnog zagovaranja

Pod pojmom strateških pravaca podrazumijevaju se ključna pitanja vezana za položaj korisničke grupe, u ovom slučaju, osoba sa invaliditetom. Strateški pravci su suštinski široki pravci djelovanja unutar kojeg će se odvijati veliki dio predviđenih aktivnosti, i u okviru kojih će promjene odnosno rezultati koji budu postignuti na najdjelotvorniji način uticati na sam položaj osoba sa invaliditetom posebno specificiranih ciljnih grupa. Određivanje tematskih oblasti unutar kojih su definisana ključna pitanja je na određen način olakšalo i proces odabira strateških pravaca. S druge strane širina tematskih oblasti je zahtijevala od kreatora strateškog plana, dakle predstavnika koalicija, i sposobnost odabira prioriteta, pri čemu je jedan od osnovnih kriterija bila i njihova utemeljenost u realnosti.

Kroz proces izrade Strategije definirana su dva strateška pravca, jedan u okviru tematske oblasti *Položaj mladih osoba sa invaliditetom* i jedan u okviru tematske oblasti *Kvalitetno obrazovanje sa naglaskom na implementaciju člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom* koji će biti osnova djelovanja koalicija u budućem periodu. Kao što je već naglašeno odabir tematskih oblasti je, u prvoj fazi izrade Strateškog plana, iniciran od strane Programskog odbora, dok je konačno definisanje i usaglašavanje uslijedilo na radionici u Sarajevu održanoj početkom jula 2018.

U daljnjem tekstu uz grafički prikaz strateških pravaca dato i je kratko objašnjenje svakog od pravaca i razloga zašto je odabran.

Tematska oblast: Položaj mladih osoba sa invaliditetom –

Strateški pravac 1 – Podrška osnaživanju mladih osoba sa invaliditetom

Tematska oblast: Kvalitetno obrazovanje za osobe sa invaliditetom sa naglaskom na implementaciju člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom –

Strateški pravac 2 – Razumijevanje člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom - kako institucija vlasti tako i svih drugih aktera u obrazovnom procesu sa naglaskom na važnost principa razumne prilagodbe

Više o strateškim pravcima

Strateški pravac 1: Podrška osnaživanju mladih osoba sa invaliditetom

Da bi se u potpunosti ostvarili i kako je već spomenuto, bili u mogućnosti da daju jedan snažan impuls kako pokretu osoba sa invaliditetom tako i društvu u cjelini, neophodno je osnažiti mlade. Pod pojmom osnaživanja mladih podrazumijeva se široki dijapazon pitanja na koje je potrebno usmjeriti energiju. Jedno od primarnih je svakako i pitanje prihvatanja identiteta, svojevrsne samospoznaje o vlastitom invaliditetu koji ne mora niti smije biti

prepreka za aktivno uključivanje u sve životne aktivnosti. Upravo samospoznaja o vlastitim mogućnostima i vrijednostima treba da omogući i drugačiju percepciju od strane okoline. Na

⁹ Strategija zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021.

ovaj način i učešće mladih osoba sa invaliditetom u donošenju politika i zakona koja se njih tiču biće lakše i djelotvornije. Reklo bi se da su ova dva pitanja usko povezana i jasno oslikavaju potrebu za ovim strateškim pravcem. Tu je jasno i pitanje različitih vidova podrške, kako institucionalnih, tako i onih koje pružaju organizacije osoba sa invaliditetom, koje se pružaju mladima i potrebe da se oni na određen način sistematizuju i omogući korištenje što je moguće većem broju korisnika.

Strateški pravac 2: Razumijevanje člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom - kako institucija vlasti tako i svih drugih aktera u obrazovnom procesu sa naglaskom na važnost principa razumne prilagodbe

UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom je kroz član 24 jasno definisala i naglasila prioritete i zahtjeve vezane za obrazovni proces. Međutim ono što implementacija pokazuje da postoji najblaže rečeno nerazumijevanje ovog člana i svih implikacija koje njegovo provođenje sa sobom nosi. Ova ocjena se ne odnosi samo na institucije sistema i donosiocima odluka nego istovremeno važi i za same organizacije osoba sa invaliditetom kao njihove reprezentere. To nerazumijevanje sa sobom donosi i različite, počesto i potpuno oprečne pristupe rješavanju problema u obrazovnom procesu (sa naglaskom na pitanja inkluzije) čime se zapravo problemi multipliciraju umjesto rješavaju.

Već spomenuti član 24 spominje u tački 5 termin razumne prilagodbe: „Države potpisnice osigurati će da osobe sa invaliditetom imaju pristup općem tercijarnom obrazovanju, stručnom osposobljavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnim osnovama kao i drugi. U tom cilju, države potpisnice će osigurati da se osobama sa invaliditetom osiguraju razumne prilagodbe“.

U tom kontekstu podrška podrazumijeva stvaranje sistema koji će omogućiti da se uistinu pomogne osobama sa invaliditetom da imaju lakši pristup obrazovnom procesu ali istovremeno da to bude i održiv sistem a ne samo utvrđeni spisak želja koji nema objektivnu šansu za implementaciju. Da bi se pojam razumne prilagodbe shvatio na jednak način potrebno je zajedničko usaglašavanje i razumijevanje svih sudionika u obrazovnom procesu. Tek tada je moguće očekivati da se kroz planove i budžete institucija sistema na svim nivoima pitanje ostvarenja adekvatnih službi podrške za sve aktere u obrazovnom procesu zaista počne ostvarivati u praksi.

6. Strateški ciljevi

Prilikom definiranja strateških ciljeva koristila se logička matrica kao metoda koja na jasan način oslikava korelaciju između strateških pravaca, strateških ciljeva i, u kasnijem slijedu, mjera koje je potrebno provesti. Strateški ciljevi direktno proizlaze iz strateških pravaca koji su utvrđeni u prethodnom koraku. Za svaki od strateških ciljeva definiran je i pripadajući indikator(i) pri čemu se koristila SMART matrica. Korištenje PCM (skraćenica za project cycle management - upravljanje projektnim ciklusom) pristupa u procesu definiranja ciljeva će takođe pomoći i u lakšem i efikasnijem monitoringu implementacije Strategije zagovaranja.

Ono što se takođe treba spomenuti je da se prilikom odabira strateških ciljeva nastojalo ostati u domenu realnosti i ostvarivosti. Odabrani strateški pravci su postavljeni prilično široko. Nerealno je očekivati da sva pitanja unutar pojedinog strateškog pravca, a pitanja je zaista

¹⁰ Strategija zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021.

mного, budu predmet zagovaranja u predstojećem periodu. Osnovni kriteriji prilikom odabira strateških ciljeva su bili prioriteta korisničke grupe, realna snaga koalicija da utiču na promjenu, i mogućnost njihovog ostvarenja.

Strateški pravac 1 Podrška osnaživanju mladih osoba sa invaliditetom

Strateški cilj 1

Podignuta svijest mladih osoba sa invaliditetom o ličnom invaliditetu unutar fenomena invalidnosti

Pripadajući indikator 1

Za najmanje 30% povećan broj mladih osoba sa invaliditetom koji su se na razne načine uključili u rad udruženja

Strateški cilj 2

Unutar udruženja osoba sa invaliditetom uspostavljeni i prihvaćeni različiti vidovi podrške za mlade osobe sa invaliditetom

Pripadajući indikator 1

Najmanje jedan vid podrške mladim osobama za invaliditetom prihvaćen i primjenjuje se u svim koalicijama

Strateški cilj 3

Povećana uključenost mladih osoba sa invaliditetom u društvena pitanja koja se vezuju općenito za položaj mladih

Pripadajući indikator 1

Mlade osobe sa invaliditetom uključene kroz komisije i druga institucionalna tijela u kreiranje politika koja se tiču mladih

Pripadajući indikator 2

za 30 % povećan broj mladih osoba sa invaliditetom koji su članovi upravljačkih tijela u udruženjima osoba sa invaliditetom

Strateški pravac 2 Razumijevanje člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom-kako institucija vlasti tako i svih drugih aktera u obrazovnom procesu sa naglaskom na važnost principa razumne prilagodbe

Strateški cilj 4

Organizacije osoba sa invaliditetom imaju jedinstveno razumijevanje člana 24 UN Konvencije o ljudskim pravima

Pripadajući indikator 1

Pokrenute najmanje dvije zajedničke inicijative zasnovane na jedinstvenom razumijevanju člana 24

Strateški cilj 5

Poboljšano razumijevanje člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u institucijama sistema

11 Strategija zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021.

Pripadajući indikator 1

Izrađene i promovirane smjernice za Ministarstva obrazovanja na različitim nivoima vezano za inkluzivnu nastavu

Pripadajući indikator 2

U svakoj od koalicija usvojen najmanje jedan korigiran plan u koji su ugrađeni principi razumne prilagodbe

Pripadajući indikator 3

Za najmanje 20% unutar područja svih koalicija povećan iznos alociranih budžetskih sredstava za provedbu razumne prilagodbe

6.1 Opis strateških ciljeva

Kako bi se što jasnije mogli sagledati razlozi postavljanja strateških ciljeva te sagledati sveukupna logika kojom su oni postavljeni, dat je i kratak opis svakog od strateških ciljeva. Kao što je već rečeno tu su i pripadajući indikatori koji na plastičan način objašnjavaju promjenu koja će nastupiti ostvarenjem cilja.

Strateški cilj 1: Podignuta svijest mladih osoba sa invaliditetom o ličnom invaliditetu unutar fenomena invalidnosti

I pored zaista značajnih rezultata koje su organizacija osoba sa invaliditetom postigle u radu sa mladima, još uvijek je previše mladih osoba sa invaliditetom zatvoreno u četiri zida, još uvijek postoje mnoge psihološke prepreke da se uključe u životne procese. Zbog toga ovaj strateški cilj na neki način sumblimira osnovne aktivnosti i smisao postojanja organizacija, osnaživati mlade osobe sa invaliditetom da budu spremni da se suoče sa stvarnošću, prihvate svoj invaliditet i ograničenja, i da usprkos njima postanu sastavni i produktivni dio društva.

Pripadajući indikator 1: Za najmanje 30% povećan broj mladih osoba sa invaliditetom koji su se na razne načine uključili u rad udruženja.

Strateški cilj 2: Unutar udruženja osoba sa invaliditetom uspostavljeni i prihvaćeni različiti vidovi podrške za mlade osobe sa invaliditetom

Kroz dugogodišnji rad sa svojim korisnicima mnoge od organizacija koje se bave osobama sa invaliditetom su uspostavile sopstvene metode učenja, podizanje nivoa vještina, najkraće rečeno različitih vidova podrške mladim osobama sa invaliditetom. Kroz postizanje ovoga strateškog cilja u suštini žele se ovi modeli sistematizovati i učiniti dostupnim mnogo širem broju korisnika, preskačući granice udruženja, općina i čak i koalicija. Na ovaj način svo to bogatstvo različitih uspješnih modela, potvrđenih kroz dugogodišnju praksu, će postati neka vrsta zajedničkog dobra, pri čemu se ni u jednom trenutku neće dovesti u pitanje intelektualno vlasništvo nad modelom i procesom sprovođenja.

Pripadajući indikator 1: Najmanje jedan vid podrške mladim osobama sa invaliditetom prihvaćen i primjenjuje se u svim koalicijama.

Strateški cilj 3: Povećana uključenost mladih osoba sa invaliditetom u društvena pitanja koja se vezuju općenito za položaj mladih

„Ništa o nama bez nas“ je jedna od sintagmi po kojoj se prepoznaje pokret osoba sa invaliditetom. Na tragu ove sintagme je i postizanje ovoga strateškog cilja koji bi trebao da

¹² Strategija zagovaranja - promocije „Razumijevanja pristupa invalidnosti zasnovanom na ljudskim pravima“ koalicija OOSI 2018.-2021.

omogućiti da u sva pitanja generalno vezana za pitanja mladih budu uključene i mlade osobe sa invaliditetom koje će imati legitimitet da predstavljaju specifične interese svoje grupacije. Takođe, kroz postizanje ovoga strateškog cilja trebalo bi na neki način da se otpočne i sa procesima podmlađivanja upravljačkih i rukovodećih struktura u samim organizacijama osoba sa invaliditetom i na taj način, uslovno govoreći, u same organizacije uđu i neki novi svježi vjetrovi.

Pripadajući indikator 1: Mlade osobe sa invaliditetom uključene kroz komisije i druga institucionalna tijela u kreiranje politika koja se tiču mladih.

Pripadajući indikator 2: Za 30 % povećan broj mladih osoba sa invaliditetom koji su članovi upravljačkih tijela u udruženjima osoba sa invaliditetom.

Strateški cilj 4: Organizacije osoba sa invaliditetom imaju jedinstveno razumijevanje člana 24 UN Konvencije o ljudskim pravima

Kao što je već rečeno, član 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom definiše pitanje obrazovnog procesa za osobe sa invaliditetom u svim njegovim aspektima. Nažalost, stanje na terenu pokazuje da unutar samih organizacija osoba sa invaliditetom ne postoji jasno razumijevanje ovog člana pokatkad i potpuno nepoznavanje. Upravo zbog toga, pitanje zajedničkog i usaglašenog razumijevanja člana 24 jeste od fundamentalne važnosti. Pred ljudima koji vode organizacije osoba sa invaliditetom je dugi proces borbe za stvaranje mogućnosti da i osobe sa invaliditetom ravnopravno učestvuju u obrazovnim procesima. Bez zajedničkog razumijevanja temeljnih prava jako je teško pokretati kredibilne inicijative, ili prijedloge ka institucijama vlasti. A bez proaktivnog pristupa upravo organizacija osoba sa invaliditetom i stvari će se sporije mijenjati.

Pripadajući indikator 1: Pokrenute najmanje dvije zajedničke inicijative zasnovane na jedinstvenom razumijevanju člana 24.

Strateški cilj 5: Poboljšano razumijevanje člana 24 UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u institucijama sistema

Inkluzivna nastava i njeno provođenje (definisano članom 24) su svakako ključni dio tematike vezane za obrazovni proces mladih osoba sa invaliditetom. Upravo institucije sistema koje su zadužene za njeno provođenje pokazuju prilično nerazumijevanje suštine člana 24, a logična posljedica toga su otpori koji se javljaju prema inkluziji ili formalistički pristup procesu

inkluzije. U tom kontekstu od suštinske je važnosti poboljšati razumijevanje člana 24 kod predstavnika institucija sistema kako bi se proces inkluzije provodio na adekvatan način.

Iako je UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom već davno ratificirana, još uvijek nemamo sistemski pristup obrazovnom procesu osoba sa invaliditetom niti su principi razumne prilagodbe ugrađeni u njih. Bez takvih planova nema ni alociranja budžetskih sredstava za provedbu razumne prilagodbe. Ono što su analize i uvid u stanje na terenu pokazali je da je jedan od osnovnih uzroka zapravo nerazumijevanje pojma razumne prilagodbe i pogrešna pretpostavka da bi njeno provođenje umnogome opteretilo budžete što je jedna od kočnica. Upravo zbog toga nužno je učiniti dodatne napore na pojašnjavanju suštine pojma razumne

prilagodbe i shodno tome adekvatnoj primjeni u praksi. Uočljivo je da su strateški cilj 4 i strateški cilj 5 komplementarni i u potpunosti se dopunjuju.

Pripadajući indikator 1: Izrađene i promovisane smjernice za Ministarstva obrazovanja na različitim nivoima vezano za inkluzivnu nastavu.

Pripadajući indikator 2: U svakoj od koalicija usvojen najmanje jedan korigiran plan u koji su ugrađeni principi razumne prilagodbe.

Pripadajući indikator 3: Za najmanje 20% povećan iznos alociranih budžetskih sredstava za provedbu razumne prilagodbe unutar područja djelovanja svih koalicija.

7. Ciljne grupe zagovaranja

Ciljne grupe definišemo kao specifične grupe ljudi sa kojima će se kroz strategiju zagovaranja raditi na podizanju njihovih vještina, svijesti, razumijevanja ili općenito kapaciteta i koji će postizanjem strateških ciljeva imati i nesumnjivu korist.

Ciljne grupe:

Mlade osobe sa invaliditetom

Iako bi se sa pravom moglo reći da bi se pod primarnom ciljnom grupom mogle smatrati sve osobe sa invaliditetom, ipak su tematske oblasti, strateški pravci i slijedom toga strateški ciljevi prevashodno okrenuti ka mladim osobama sa invaliditetom. Riječ je o širokoj populaciji od 19 do 30 godina, u produktivnim godinama života, koja se suočava sa brojnim problemima, kako u obrazovnom procesu tako i pristupu cjelokupnom društvenom životu. Kada govorimo o mladim osobama sa invaliditetom od njih se očekuje da danas-sutra preuzmu ulogu nosioca borbe za dosljednu primjenu UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Ostvarenjem strateških ciljeva stvorili bi se makar preduslovi da kroz kvalitetan obrazovni proces i uključivanje u društvene tokove i mlade osobe sa invaliditetom budu subjekt a ne samo objekt promjena.

Institucije sistema na svim nivoima

Arene zagovaranja su, po definiciji, oblast politika i zakonodavstava i promjene svijesti koje donose dugoročnu promjenu. Nije moguće doći do ove promjene bez uključivanja svih institucija sistema, prevashodno donosilaca odluka u zakonodavnoj sferi, ali takođe i onih koji implementiraju donesene zakone. Postavljeni strateški ciljevi snažno naglašavaju značaj institucija sistema u ovom procesu, posebno razumijevanja potreba osoba sa invaliditetom.

Organizacije osoba sa invaliditetom

Strateški plan jasno naglašava značaj promjena koje se moraju desiti i unutar organizacija osoba sa invaliditetom. Pod promjenom se ovdje prije svega podrazumijeva jačanje svijesti o potrebi zajedničkog djelovanja, boljem međusobnom razumijevanju, ali takođe i sistematiziranju i razmjeni svih kapaciteta koje civilno društvo koje se bavi osobama sa invaliditetom posjeduje. Neki od strateških ciljeva su upravo adresirani ka organizacijama osoba sa invaliditetom što jasno ukazuje da se prepoznalo da postoji prostor u kojima se mogu tražiti poboljšanja.

Pojedinci i grupe koje učestvuju u obrazovnom procesu

Nastavnici, profesori u srednjoškolskim i fakultetskim institucijama, upravljačke strukture u obrazovnim institucijama, socijalni radnici, pedagozi i još mnogi direktno su uključeni u obrazovni proces vezan za osobe sa invaliditetom posebno kada je riječ o inkluziji. Svatko od njih kao pojedinac, ili bolje reći profesionalac u svojoj oblasti, direktno utiče na kvalitet obrazovnog procesa ali i položaj mladih osoba sa invaliditetom u tom procesu i ova strategija zagovaranja to i prepoznaje.

8. Monitoring izvršenja Strategije zagovaranja

Činjenica, potvrđena i brojnim istraživanjima, kazuje da je nepostojanje adekvatnog monitoring plana najčešći razlog zašto se strateški planovi ne ispunjavaju. Da bi se ovaj put izbjegla ovakva situacija i kroz ovaj strateški plan su definisane smjernice monitoringa izvršenja Strategije zagovaranja.

Poseban izazov za proces monitoringa predstavlja činjenica da će implementatori aktivnosti predviđenih Strategijom biti različite koalicije sa područja čitave Bosne i Hercegovine. Ipak, kroz proces saradnje sa MyRight-om tokom proteklih godina razvijeni su mehanizmi saradnje koji će umnogome pomoći sam proces monitoringa.

Kao prva karika u procesu monitoringa označen je Programski odbor koji se sastoji od istaknutih članova koalicije i koordinatora zajedničkih aktivnosti koalicija. Praksa redovnih sastanaka Programskog odbora će omogućiti kontinuiranu razmjenu informacija i stanja vezanog za provođenje strateškog plana.

Obzirom da je period implementacije ovog strateškog plana 2018.-2021. godine, dakle skoro pune četiri godine, planirano je da se početkom 2020. godine napravi sveobuhvatna revizija strateškog plana. To znači procjena urađenog, vršenje korekcija koje se eventualno nametnu, ali u slučaju potrebe i dopuna novim mjerama za koje se utvrdi da ih je neophodno sprovesti kako bi se ostvarili definirani strateški ciljevi. Koordinacioni savjet ima svoju važnu ulogu u ovom procesu kada će kroz participativni proces evaluacije i analize biti u prilici dati svoje prijedloge potrebnih eventualnih korektivnih mjera radi usklađivanja i poboljšavanja mjera.

Operativni plan Strategije je definirao i procesne indikatore (milestone) koji će biti osnovica za praćenje procesa implementacije, a također biti i jedan od osnovnih ulaznih inputa kod eventualne revizije postavljenih strateških ciljeva što će rezultirati usklađivanjem procesnih indikatora u periodu koji slijedi.

Cjelokupan proces monitoringa će biti zasnovan na principima RBM (Results based monitoring – monitoring zasnovan na rezultatima) i PCM (Project cycle management – upravljanje projektnim ciklusom) pri čemu će osnova monitoringa biti SMART indikatori definisani za svaki od strateških i operativnih ciljeva.